

M. BATLLE, J. MARTÍ I CASTELL, J. MORAN, J. A. RABELLA
Gramàtica històrica de la llengua catalana
Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2016.

La *Gramàtica històrica de la llengua catalana* (GHLC) de Batlle, Martí i Castell, Moran i Rabella recull i integra les aportacions més significatives en el camp de la lingüística històrica catalana. En aquest sentit, representa un treball d'actualització respecte a les gramàtiques històriques anteriors, i al mateix temps una síntesi, que té en compte les contribucions bibliogràfiques a la disciplina més rellevants.

La GHLC participa dels objectius de la gramàtica històrica, matèria que estudia els canvis lingüístics interns al llarg del temps, en el nostre cas des del llatí fins al català, en tots els seus diferents períodes evolutius. La gramàtica històrica ha de donar resposta a una sèrie de qüestions relacionades amb el canvi lingüístic, com són la descripció del canvi, la cronologia del canvi i de la seua difusió en el si de la llengua i de la societat, tenint en compte la variació diatòpica de les llengües i sabent que el canvi no es produeix d'igual manera ni al mateix temps en tots els dialectes geogràfics; igualment, la lingüística històrica ha d'analitzar el fenomen evolutiu en les seues diferents fases, des del llatí vulgar fins al català, i en aquest sentit és determinant la consideració de la cronologia en l'estudi del canvi lingüístic. Finalment, la gramàtica històrica ha d'intentar donar resposta a les causes i als condicionaments dels canvis.

La GHLC pren en consideració aquests punts, i no es limita a una descripció descontextualitzada dels canvis, sinó que dóna resposta a les diferents exigències metodològiques de la lingüística històrica, com són l'explicació dels canvis, la cronologia, la variació diatòpica i la difusió del canvi en les seues diverses etapes.

Els autors inclouen les teories i hipòtesis més actuals en l'explicació dels canvis lingüístics. Generalment, s'exposen i es comenten les teories més importants que s'han donat sobre cada fenomen.

La GHLC concedeix una gran importància a la documentació, no únicament de l'època medieval i del període preliterari, sinó també de l'època moderna i contemporània, i d'aquesta manera fa possible la descripció del canvi en totes les seues fases evolutives. A més, el recurs a la documentació permet que les teories no queden exposades en el buit, sinó dins del seu context històric.

La descripció i l'explicació dels canvis lingüístics es fan tenint en compte, a més de la documentació, les dades de les monografies especialitzades, dels estudis lingüístics de textos antics, així com el testimoni dels gramàtics antics, tant medievals (el *Torcimany* de Lluís d'Averçó, les *Regles d'esquivar vocables*) com més moderns (Petit i Aguilar, Ballot, Bofarull, etc.), amb la qual cosa poden ser considerades en la descripció totes les etapes evolutives.

L'obra es divideix en quatre parts: fonètica (p. 11-180), morfologia nominal (p. 181-297), morfologia verbal (p. 299-473) i sintaxi (p. 475-692). A això cal afegir el pròleg (p. 5-6), on es plantegen els objectius i la metodologia de l'obra, i la introducció (p. 7-9), on, entre altres coses, hom es refereix breument als objectius de la gramàtica històrica, als seus orígens com a disciplina científica, a les relacions amb les matèries connexes, que s'enriqueixen mútuament, com l'onomàstica i la dialectologia, a la importància de les fonts documentals per a la nostra matèria, així com a la complementarietat de l'evolució fonètica i de l'analogia en l'explicació de l'evolució lingüística.

Cada part va precedida d'una breu introducció on se sintetitzen els aspectes que es desenvoluparan en el capítol. La primera part està dedicada, com hem dit, a la fonètica. Per tal d'evitar les descripcions aïllades i així superar l'atomització en la descripció dels fenòmens evolutius que sovint s'ha retret als estudiosos de la gramàtica històrica, els autors de la GHLC, pel que fa a la fonètica, relacionen tots els fenòmens orgànicament, des del llatí clàssic, passant pel llatí vulgar tardà fins al naixement de les llengües romàniques, i en concret, del català. Igualment, es preocupen de detallar les etapes evolutives dels canvis, i no es limiten a donar el resultat final. Així, en l'evolució de A + iod > [ɛj] > [ej] > [e] (p. 25), o de la desinència -T(I)S > *-ds* > -[dz] > -[δ] > -[w] (p. 144).

En la morfologia, els autors tenen en compte la dialèctica entre les tendències de l'evolució fonètica regular, que sovint crea irregularitats morfològiques, i la correcció d'aquestes anomalies per mitjà d'altres processos, com l'acció de l'analogia, o en el cas concret de les llengües romàniques, per mitjà de la recreació d'un sistema de caràcter analític i de l'ús generalitzat de preposicions. Aquesta dinàmica evolutiva va comportar l'aparició de noves categories gramaticals creades a partir de les existents en llatí, com l'article i les formes àtones del pronom personal.

En aquest repàs de les parts de la GHLC destacaríem, per últim, la secció ben extensa i completa dedicada a la sintaxi, que, com diuen els autors, «en certa manera és una novetat, ja que les gramàtiques històriques que ens precedeixen generalment no inclouen la sintaxi de l'oració composta» (p. 6).

Resulta útil que la bibliografia s'agrupe al final de les parts i capítols del llibre, ja que això facilita al lector la consulta de les obres més directament relacionades amb cada apartat.

L'obra s'acompanya d'una sèrie de quadres esquemàtics i de nombrosos exemples, que faciliten la comprensió dels fenòmens estudiats.

Es tracta, en definitiva, d'una obra de síntesi i al mateix temps rigorosa, feta amb una metodologia que s'ajusta a les exigències de la lingüística històrica, per part d'uns autors especialitzats en la matèria, que al mateix temps, a través d'un llenguatge àgil i entenedor, han sabut fer accessible el llibre no únicament als especialistes sinó també al lector culte en general.

Joaquim Martí Mestre
Universitat de València